मुखं श्लेषादिना प्रस्तुतवृत्तान्तप्रतिपादको वाग्विशेषः । यथा—

आसादितप्रकटनिर्मलचन्द्रहासः
प्राप्तः शरत्समय एष विशुद्धकान्तिः[1] ।
उत्खाय गाढतमसं घनकालमुग्रं[2]
रामो दशास्यमिव संभृतबन्धुजीवः ॥

पात्रं यथा शाकुन्तले[2]—

तवास्मि[3] गीतरागेण हारिणा प्रसभं हृतः ।
एष राजेव दुष्यन्तः सारङ्गेणातिरंहसा ॥

रङ्गं[4] प्रसाद्य मधुरैः श्लोकैः काव्यार्थसूचकैः ।
रूपकस्य कवेराख्यां गोत्राद्यपि स कीर्तयेत् ॥ २८ ॥

पदमूह्यम् ॥ श्लेषादिनेत्यादिपदेन समासोक्त्यप्रस्तुतप्रशंसादेर्ग्रहणम् ॥ आसादितेति । चन्द्रहासश्चन्द्रप्रकाशः, खड्गश्च । कान्तिर्नक्षत्रादिज्योतिः, शोभा च । उत्खाय हत्वा । तमो ध्वान्तम्, अज्ञानं च । घनकालं वर्षासमयम् । संभृताः पुष्पपूर्णा बन्धुजीवा बन्धूका यत्र । पक्षे—संभृतो बन्धुषु समरसुहृद्धतवानरेषु जीवो येन । अत्र नायकनामसूचनात्पात्रसूचनमपि संभवति । अस्य पात्रासंकीर्णोदाहरणं यथानर्घराघवे—'यान्ति न्यायप्रवृत्तस्य तिर्यञ्चोऽपि सहायताम् । अपन्थानं तु गच्छन्तं सोदरोऽपि विमुञ्चति ॥' अत्र वानराणां रामसाहाय्यम्, विभीषणेन रावणत्यागश्च श्लेषेण सूचितः ॥ सारङ्गेण हरिणेन ॥ रङ्गं रङ्गस्थसामाजिकसमूहम् । प्रसाद्य प्रीणयित्वा । श्लोकैरिति बहुवचनमविवक्षितमाद्यार्थं वा,

---

1. विशुद्धेति । 'विशुद्धकान्तः' इति पाठो रमणीयः । तथाहि—विशुद्धो निर्मलः कान्त उदकान्तो यत्र तादृक् । शरदि अगस्त्योदयेन जलाशयाः प्रसाद्यन्त इति भावः । रामपक्षे—वह्निप्रवेशेन विशुद्धा कान्ता जानकी यस्येति ॥

2. उग्रमिति । रावणपक्षे—उग्रः शिव उपास्यत्वेन यस्यास्तीति उग्रः । मत्वर्थीयो ऽच् । तम् ॥

3. तवास्मीति । अस्मीत्यहमर्थकमव्ययम् ॥

4. रङ्गमिति । अयमेवार्थो भङ्ग्यन्तरेण भावप्रकाशिकायां प्रतिपाद्यते—'इत्थं रङ्गविधानस्य संबन्धादिप्रसिद्धये । गोत्रं नाम च बह्वीयात्पूजावाक्यं सभासदाम् ॥ वाञ्छाकलापः प्रथमं कलाविधिरनन्तरम् । वाञ्छाशून्या न दृश्यन्ते व्यवहाराः कथंचन ॥ वाञ्छाकलापस्तु कवेरभीष्टार्थप्रकाशनम् । स्वाभिधेयगतत्वेन स द्विधा परिपठ्यते ॥ स्वगतं तु स्वगोत्रादिस्वीयकीर्तिप्रकाशनम् । अभिधेयगतं यत्तत्काव्यनाम्ना प्रकाशनम् ॥' इति ॥

---

१. '—कान्तः' क-ख-ग-घ. २. 'अभिज्ञानशाकुन्तले' ख-ग.